

הרצל כמחזאי

מאת עזרא להד

שחקנית מסרבת לומר משפט, המשטרה
תובעת תיקונים, מהומות בהצגה של הרצל

שחקנית סרבנית

סיפור הצגת המחזה "קטכן שלנו" שנכתב בשנת 1898 מאפיין גם את דרכו של הרצל כמחזאי.

כבר בהצגת הבכורה של הקומדיה פרצה מהומה בתיאטרון. המחזה מתאר כמה זוגות נשואים מ"החברה הגבוהה" שרבות ביניהם אי-ההכנות ולעומתם זוג נשוי מהמעמד העובד שביניהם שוררת רעות והבנה. בשעת החזרות הודיעה לפתע אחת השחקניות, כי היא מסרבת לומר משפט מסויים "שלא נאה לומר אותו".

הרצל לא היה מוכן למחיקת המשפט. הדבר גרם לוויכוח ציבורי וכתוצאה ממנו התערבה הצנזורה ואסרה על המשך ההצגות. עתונים פירסמו פרטים רבים על העניין והעיתונים של וינה התנפלו על הרצל בדברי בלע והשמצות. בין היתר נאמר, כי הרצל מעליב את הקצונה, שהוא מקורב לסוציאליסטים וכי הקומדיה שלו איננה אלא פורנוגרפיה.

השערוריה היתה גדולה וכתוצאה מכך הגיעו אל הרצל בקשות מתיאטרונים שונים להעלות את ההצגה. הקומדיה הוצגה לבסוף ב"תיאטרון העממי" (דויטשעס פאלקס-טעאטער) ובכל הופעה היו הפגנות סוערות בעד ונגד. בסיום ההצגה היה הרצל יוצא לפני המסך להשתחוות בפני הקהל ואז פרצה לעתים מהומה וקטטה אלימה שנסתיימה בעצירתם של מתפרעים אחדים. המחזאי ומבקר התיאטרון הרמן באהר כתב על ההצגה, כי הקהל כבר איננו מוצא עניין במחזה אלא במחבר. כל אחד מהצופים מצפה כי המחבר ישתייך למפלגתו, ואם הוא איננו משתייך אליה, הריהו שורק ורוקע ברגליו, יהיה המחזה בעל ערך עד כמה שיהיה. המבקר הציע כתוצאה מכך לבטל את הנוהג של קידה לפני

מעטים יודעים כי חוזה מדינת היהודים, תיאודור הרצל, חלם על קאריירה בימתית וכי בהיותו בן תשע-עשרה כתב מחזה שהוצג על-ידי קבוצת חובבים, בה לקח חלק גם המחבר. הצגת המחזה זכתה להצלחה והרצל שלח אותו למנהל תיאטרון הבורג-תיאטר הנודע בווינה והבמאי הרטמן. המערכון נשא חן בעיני הרטמן שהעבירו להנהלה לחוות דעת. כתבה'היד נדד בין חברי ההנהלה ולבסוף הודיעו למחבר באופן רשמי כי "לצערם אינם יכולים בשלב זה להציג את המחזה".

בשנת 1883 עמד הרצל בבחינות לתואר דוקטור למשפטים וכפרס על הצלחתו שלח אותו אביו להרי האלפים בשווייץ. שם כתב באופן אינטנסיבי שורה שלמה של מחזות. הרצל המשיך לשלוח מחזותיו להנהלת הבורג-תיאטר אשר התמידו בסרובם להציגם, אבל כמה מהם זכו לעלות על במות בערים קטנות באוסטריה.

בשנת 1887 נסע הרצל לאיטליה והוא כבר עיתונאי שכתבותיו מתפרסמות בעתונים חשובים בגרמניה ובאוסטריה. הרצל פנה אז אל המנהל האמנותי והשחקן הוינאי הנודע אדולף פון זוננטל (יהודי במוצאו) ושלה לו את הקומדיה "הוד מעלתו" שמצאה חן בעיני זוננטל ועל-פי בקשתו, עיבד אותה. אולם גם הפעם דחה הבורג-תיאטר את המחזה שבשנת 1888 עלה על קרשי הבמה בברלין ובפראג. ושוב מתדפק הרצל על דלתות התיאטרון הבורג-תיאטר וסוף-סוף מוצג שם בשנת 1891 המחזה שלו "הגברת בש"חור", שנכתב בשיתוף עם עתונאי אחר של ה"נייע פרייע פרעסע" - עתונו של הרצל - הוגו ויטמן. לאחר ההצגה השביעית ירד המחזה מהבמה. הצלחה בינונית היתה להצגת מחזהו "נסיכי ארץ הגאונים" שהועלתה על ידי הקארל-תיאטר בווינה ב-1892.

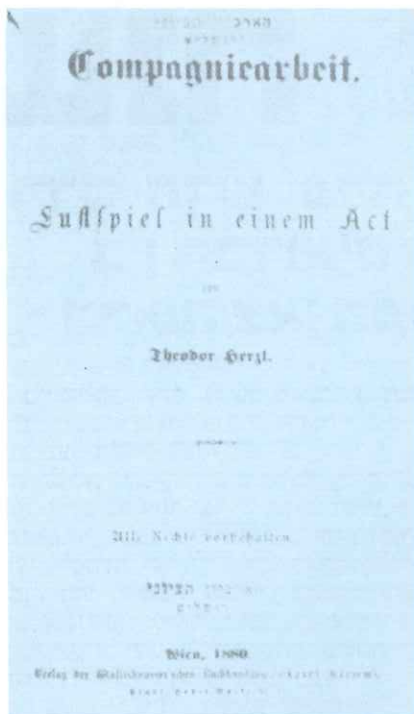
הקהל על-ידי המחברים. הצעתו זו נתקבלה וכ-10 מחזאים פירסמו הודעה בעתונות כי לא ייצאו יותר לפני המסך.

הגיטו החדש

לאחר המערכון "אני אוהב אותך" שהוצג בבורג-תיאטר הרצל כתב את המחזה "הגיטו החדש", שנתקבל על-ידי ה"קארל תיאטר", הנהלת התיאטרון שלחה את המחזה למשטרה לאישור.

מחזה מוויקלי - "אשת השטן"

מחזהו הראשון של הרצל -
"עבודה בצוות" מ-1880

המחבר ישנה שם המחזה מאחר שהשם "הגיטו החדש" מצביע על-כך, כי גם היהודים החילוניים חיים בתוך הגיטו. פרט לזאת, נאסר על הרב המופיע במערכה הראשונה והשלישית ללבוש את מדיו הרשמיים. לאחר התכתבות ענפה התירה המשטרה את הצגת המחזה, אבל התנאי כי לרב אסור להופיע בכגד הרשמי של כהונתו, נשאר על כנו.

בכך תמה הקריירה התיאטרלית של תיאודור הרצל. הוא התמסר מאותה עת רובו ככולו להגשמת חזונו הציוני והפך לגיבור בדומה של העם הנלחם למען עצמאותו ותחייתו הלאומית.

הצגות בעברית וביידיש

בתיאטרון העברי והיידי הציגו את "הגיטו החדש" פעמים מספר אולם ללא הצלחה.

ההצגה הראשונה הועלתה על-ידי "הבימה העברית" מלודז', בשנת 1913 בקונגרס הציוני בווינה. ההצגה לא הצליחה למשוך את תשומת לבם של צירי הקונגרס וגורלה היה זהה לגורל הצגה של קבוצת השחקנים שבאו מביאליסטוק בראשותו של נחום צמח שהעלו את המחזה של אוסיפ דימוב "הנודד הנצחי". "הגיטו החדש" זכה להצגה נוספת בעברית בניו-יורק על-ידי "הבימה העברית" ב-1921. מחזה נוסף של הרצל שעלה בעברית על בימת תיאטרון בארץ היה "סולון בלודז'".

אחד משחקני "הגיטו החדש"

המשטרה כתבה דו"ח ארוך על המחזה. בדו"ח מצויין כי הרצל הוא המחבר של "מדינת היהודים" והוא מטיף לרעיונות ציוניים. ההצגת שאלת היהודים על הבמה באור שהיא מוצגת, עלולה לגרום לאי-שקט. המשטרה תבעה כי

דיה" שהוצג בתיאטרון "אוהל" בשנת 1949, ללא הצלחה.

בתיאטרון היהודי הוצג "הגיטו החדש" ע"י "הלהקה הוינאית" ב-1918. תרגומי מחזותיו של הרצל לעברית ויידיש זכו להצלחה גדולה יותר מאשר ההצגות. בעיקר שימש התרגום של "הגיטו החדש" את להקות החובבים בגולה להעלאת הצגת המחזה בימי הזכרון להרצל.

ואלה התרגומים לעברית: "הגיטו החדש", חזיון בן ארבע מערכות, תרגום מאשכנזית לעברית ראובן בריינין, וארשה, תרנ"ח (1898), והוצאה שניה של אותו תרגום בשנת 1923.

"סולון בלודז' מחזה בשלוש מערכות, תרגום אהרן ורדי, ירושלים, תש"ח (1948).

"סולון בלודז'ה", חזיון בשלוש מערכות, עברית: בן ציון ידידיה, ת"א, מ. ניומן תש"ט (1949).

התרגומים ליידיש כוללים:

תרגום "הגיטו החדש" ע"י י.ח. ברנר שראה אור בשתי מהדורות (א) למברג, 1909, והדפסה שניה, למברג, 1929; (ב) תרגום של י. לינדער, וארשה, 1923.

"הבורח" - "דער אנטלאפענער", קומדיה במערכה אחת, תירגם: מ.ט. [מארק טורקוב]. וארשה, הוצ' "מיטן שטראם", 1923.

בשבועון "דאס יודישע פאלק" בעריכתו של י. גרינבוים, וארשה 1914, בגליון 13-14 נדפס תרגומן של י. טריוואקס של המערכון: "בקרון הרכבת" ("אין וואגאן").

רישום מהצגת "הגיטו החדש"